

<https://doi.org/10.53656/ped2025-6.05>

Research Insights

Изследователски проникновения

КОМПОНЕНТИ НА УЧЕБНАТА СРЕДА И ТЯХНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ ПРОЦЕСА УЧЕНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

Доц. д-р **Евгения Тополска**

Нов български университет

Резюме. Настоящото проучване е посветено на един традиционен въпрос в психолого-педагогическата теория и практика – как да стимулираме процеса учене на обучаемите? Отговорите търсим в условията, които създава учебната среда. Учебната среда е предпоставка за качеството на процеса учене. Целта на изследването е да се анализират компонентите на учебната среда и тяхната роля за качеството на образователния процес. За да бъдат оптимално използвани възможностите на учебната среда, с които тя подпомага процеса учене на обучаемите, се позоваваме на теории за учене, методически изследвания и насоки, съдържащи се в стратегически и нормативни документи, които определят образователната политика. В основата на нашата позиция е твърдението, че учебната среда е едно цяло, съвкупност от различни компоненти. Наличието на дефицити в някои от тези компоненти се отразява върху резултатите от процеса учене. Поставяме на дискусия проблемни въпроси и предизвикателства, свързани с отделни компоненти в учебната среда. Предлагаме идеи за усъвършенстване на учебната среда, така че тя да се превърне в приобщаваща, позитивна, мотивираща за всички деца и ученици.

Keywords: учене; подходи към ученето; учебна среда; приобщаваща учебна среда; ученици

Въведение

Образованието е ценност във всяко демократично общество. Надеждите за по-добро бъдеще мотивират обществото да осигурява качествено образование за всяко дете и ученик. Този път е дълъг и в него намират отражение достижения в различни области на научното знание – педагогика, психология, философия и др. Холистичният подход към планирането и реализирането на образователния процес дава аргументи на педагозите за оптимални педагогически решения.

Иновациите в образованието са свързани с изграждане на привлекателна среда за учене и повишаване качеството на образователния процес. Значимостта на този процес е отразена в един от актуалните документи, определящи образователната политика в Република България, а именно Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 – 2030)¹. В приоритетна област 6 „Образователни иновации, дигитална трансформация и устойчиво развитие“ е поставен акцент върху изграждането на образователна среда, в която са включени STEM центрове, дигитална среда и дигитални ресурси, както и други дейности, свързани с развитие на субект-субектните взаимоотношения в образователната среда.

В контекста на Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 – 2030) стартира Националната програма „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“². През 2023 год. в цитираната Национална програма изграждането на образователна среда е структурирано в следните модули:

1. Съвременна среда за качествено обучение по хуманитарни науки, изкуства и спорт.
2. Площадки за обучение по безопасност на движението по пътищата.
3. Създаване на достъпна архитектурна среда.
4. Сигурност в училище.

Тези модули осигуряват пространствено-предметния компонент на образователната среда и се явяват необходимо и съществено условие за реализиране на съвременен образователен процес, който осигурява качествено образование за всяко дете и ученик.

Образователната среда е във фокуса на редица научни изследвания, защото се оценява нейната изключителна роля за повишаване качеството на образователния процес. Научните търсения са свързани с анализ на компонентите на образователната среда и ролята на различните типове образователна среда, съобразно профила на образователната институция. За целите на настоящото проучване е необходимо да отбележим, че в специализираната научна литература освен понятието „образователна среда“ се използват и други близки понятия, като „учебна среда“, „интерактивна среда“, „развиваща среда“, „виртуална среда“ и др. Сред изброените, понятието „образователна среда“ се използва като общо понятие, което включва „свкупност от условия (технически и програмни средства, организационно и научно-методическо обезпечение и др.), способстващи за възникване и развитие на процеси на учебно-информационно взаимодействие между обучаемите, между обучаеми и обучаващия екип, за осъществяване на качествена и ефективна подготовка на учениците“ (Kozhuharova 2015, p. 52). Образователната среда осигурява обучението и неговите два компонента – процесите преподаване и учене. Задълбоченото

проучване на тези процеси налага необходимостта да се разграничат при анализа спецификите на образователната среда, в която протичат и която ги стимулира. Според Пл. Радев (Radev 1992), Г. Кожухарова (Kozhuharova 2015) и др. ученето като основна дейност на обучавания е определящо понятие за „среда за учене“, „учебна среда“, „ангажиращи ученето среди“ и т. н. Може да обобщим, че когато се анализира процесът учене (условията, организацията и резултатите от ученето) и средата, в която протича, е приложимо по-конкретното понятие „учебна среда“.

J. Blackmore & all. (Blackmore & all. 2011) дефинират учебната среда като органичната цялост на начина, по който ученето е организирано за група обучаеми в даден контекст и в даден момент, т.е. всички аспекти на училищната среда, които влияят на ученето. Учебната среда включва педагогически и психосоциални компоненти, които се отнасят както до физическия контекст, така и до неговите социални роли, учебни цели и дейности.

Във фокуса на настоящото проучване е учебната среда. Проучването има за цел да направи кратък анализ на компонентите на учебната среда и нейната роля за качеството на образователния процес.

Методология на изследването

Проучването има теоретичен характер и е структурирано върху водещи идеи в специализираната научна литература и актуални стратегически и нормативни документи. Съществува разнообразие от компоненти в структурата на учебната среда в различни научни изследвания. За целите на настоящото проучване ще обобщим този анализ в следните два аспекта:

- предметно-пространствен компонент;
- субект-субектни взаимоотношения и дейности.

Пространствено-предметен компонент в учебната среда

Пространствено-предметният компонент на учебната среда осигурява физически достъпна архитектурно-пространствена организация и осигуреност със съвременни дидактични средства, съответстващи на учебното съдържание и образователните потребности на децата и учениците. Как да се създаде пространствено-предметната организация на учебната среда? Как учебната среда може да стимулира процеса учене? Тези въпроси са предизвикателство за всеки учител, който търси варианти и планира подходяща учебна среда за образователните потребности на своите ученици. Отговорите на тези въпроси в специализираната научна литература може да открием в теориите за учене и подходи към ученето.

Теориите за учене обясняват когнитивната структура на процеса учене. Всяка от тези теории (бихевиоризъм, когнитивизъм, конструктивизъм, учене чрез преживяване, хуманистична теория и др.) се позовава на различен подход

и предполага ученето да се реализира в определен физически контекст. „Понятието за подходи към ученето описва същността на взаимовръзката между индивидуално-личностните и когнитивните особености на обучаваните индивиди, сложността и спецификата на учебните задачи и постигнатите резултати, силата и посоката на контекстуалните влияния“ (Yankulova 2023, p. 69). Й. Янкулова определя подходите към ученето като сложен когнитивно-личностен конструкт, отразяващ индивидуалния капацитет за възприемане, ориентирание, кодиране, обработка, съхранение и трансфер на информацията за решаване на конкретни задачи (Yankulova 2023, p. 74). Интерес за настоящото проучване има твърдението на Й. Янкулова за наличието на връзка между подходите към ученето и учебните дисциплини, както и особеностите на академичната среда. Авторката цитира проучвания върху подходите за учене (Entwistle 1988; Entwistle & Ramsden 1983) и посочва тенденции. Така например в природо-математическите факултети има тенденция за механично учене, съчетано със силна концентрация на вниманието и повърхностен подход към ученето, докато при хуманитарните специалности изключително важни са личният опит и индивидуалните възприятия за хората и света, като това детерминира прилагането на задълбочен подход към ученето (Yankulova 2023, p. 66).

Създаването на оптимални условия за учене в учебната среда е предизвикателство за всеки учител. Предизвикателството е свързано с различно отношение към ученето на обучаемите. Независимо от тези трудности доброто познаване на психологическите измерения на явлениято и връзката между неговите проявления и спецификите в подходите към ученето би създало предпоставки за по-задълбочено разбиране процеса на учене и повишаване качеството на образование посредством оптимално структуриране на средата (Petrova 2018, p. 201).

A. Guney и S. Al анализират влиянието на различни теории за учене върху пространствено-предметния компонент на учебната среда (Guney & Al 2012). Те аргументират влиянието на различните теории за учене върху пространствено-предметния компонент на учебната среда чрез прилаганите подходи и методи на обучение.

– *Бихевиоризмът* цели промяна в поведението на обучаемите и тази насока в процеса на обучение определя вида на физическата среда – подходящо от гледна точка на бихевиоризма е поддръждане на местата на учениците в класните стаи в колонии и редици.

– *Когнитивизмът* цели активно участие на обучаемите в учебния процес и в този смисъл физическата среда предполага стимулиране на интереса, любознателността на учениците, като се променя разположението на учениците в класната стая, така че те удобно да проучват, изследват, експериментират индивидуално или групово.

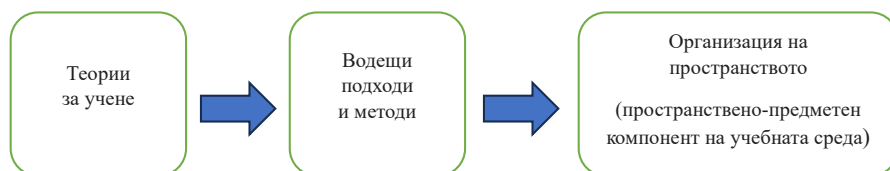
– *Конструктивизмът* цели обучаемите да изграждат знания чрез опит. Подходящата учебна среда за конструктивизма предлага дидактични ресурси

навсякъде в образователната институция – коридори и общи пространства, класни стаи, както и пространства извън сградата на училището.

– *Теорията за учене чрез преживяване* цели комплексно включване на опит, възприятие, познание и поведение. Тази теория предполага физическата учебна среда да бъде гъвкава, да предполага различни възможности за учене както в класната стая, така и на открито.

– *Хуманистичната теория* цели удовлетворяване на човешките потребности и интереси. Физическата учебна среда трябва да осигурява биологичните и физиологичните нужди на учениците от чист въздух, да бъде безопасна и емоционално защитена. Хуманистичната теория предполага персонализиране на физическата среда, така че всеки ученик да се чувства част от училищната общност, с равни права с останалите и защитен – възможности за избор на пространства.

Всяка от цитираните теории за учене е изградена върху определен подход, който определя взаимоотношенията между субектите в образователния процес. Дали обучаемите имат пасивна или активна позиция в процеса на обучение, дали взаимодействат помежду си при изпълнение на поставени учебни задачи – тези различни подходи се реализират при подходящи за целта пространства (разположение на мебели, дидактични ресурси и др.) (фиг. 1).

Фигура 1. Влияние на теориите за учене върху пространствено-предметния компонент на учебната среда

Субект-субектни взаимоотношения и дейности в учебната среда

Субект-субектните взаимоотношения са друг съществен компонент, който може да повиши резултатите от процеса учене. Традиционните подходи в образованието са насочени към усвояване на знания и умения, формиране на компетентности съобразно държавен образователен стандарт и учебни програми. Когато целите на обучението са ориентирани единствено към постигане на очакваните резултати, се появяват предизвикателства пред взаимодействието между преподавател и обучаеми. Утвърждаването на личностно ориентирано взаимодействие между ученици и учител е съществено условие за мотивираща учебна среда (Shivacheva 2011, pp. 242 – 243). Личностно ориентираното взаимодействие между учител и ученици поставя в центъра личността на ученика и позволява да се организира процесът учене по начин,

който е съобразен с конкретните образователни потребности на учениците, стимулира критичното мислене, самостоятелност при решаване на задачи, инициатива, творчество, емоционална интелигентност и позитивни нагласи към ученето. В този смисъл за изграждане на мотивираща учебна среда е необходимо прилагане на интерактивни методи, които да стимулират съвместното учене, подкрепа и сътрудничество между учениците.

Мотивацията на обучаемите е свързана с прилагане на позитивен подход. Позитивната учебна среда води до хуманизиране и демократизиране на образователната система (Sharlanova 2018, p. 778). Процесът е двустранен и се отнася както до позитивни нагласи към ученето у учениците, така и до позитивни нагласи у учителите. Относно ролята на учителите в изграждане на позитивна учебна среда, тя се реализира чрез увереност, окуражаване и подкрепа както към себе си, така и към останалите субекти в образователния процес. Към факторите, които обуславят позитивна учебна среда, се включват: акцентиране върху силните страни на ученика, акцентиране върху усилията и напредъка му, прилагане на окуражаващи убеждения и поведения, приемане на различията и др. (Sharlanova 2018, p. 780).

В търсенето на иновации в изграждането на учебни среди през 2010 г. изследователи от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) стартират проект „Иновативни учебни среди“. Проектът е насочен към идентифициране на характеристиките на иновативната учебна среда. Въпросите са в следните аспекти: Как протича ученето? Каква подкрепа е необходима на учениците при учене? Коя учебна среда може да бъде определена като иновативна? Как да се разграничи иновацията в съществуващите добри практики? В мащабния проект изследователите проучват как учителите преподават и учениците учат, какъв е начинът, по който учениците се насърчават да учат, какъв е видът на подкрепата, която получават, и начинът, по който учителите общуват с учениците (Schrittesser, Gerhartz-Reiter & Paseka 2014). Чрез задълбочени анализи на теоретични постановки и казуси от практиката изследователите оформят следните характеристики на иновативната учебна среда (Blackmore & al. 2011):

- центрирана е към обучаемия и обхваща всички негови дейности;
- структурирана е и добре проектирана, като ролята на учителя е насочена към подкрепа за самостоятелно учене на обучаемия;
- изключително персонализирана е, т.е. съобразена с индивидуалните и груповите различия по отношение на произход, предишни знания, мотивация и способности на обучаемия;
- приобщаваща е, т.е. съобразена е с индивидуалните и груповите различия по отношение на потребностите от обучение;
- социална е, т.е. ученето се реализира най-ефективно при сътрудничество и в групова среда.

Разнообразието в класната стая е предизвикано от различни образователни потребности, различни възможности и стилове на учене на учениците. За съвременния педагог това разнообразие може да бъде предизвикателство, но може да се оцени и като възможност за усъвършенстване на учебната среда. Всички статистически и нормативни документи, отнасящи се до образователната политика, акцентират върху осигуряване на приобщаващо образование за всяко дете и ученик. Приобщаващо образование се реализира в условия на приобщаваща учебна среда, която осигурява подкрепа на всяко дете и ученик. Изведените характеристики на иновативната учебна среда се определят от редица изследователи като характеристики на приобщаващата учебна среда (Page & Davis 2016; Angelova 2022 и др.).

Значима характеристика на учебната среда е участието на обучаемите в различни дейности или ангажираността им. Известно е, че от ангажираността на обучаемите зависи резултатът от ученето. Следователно по-високата ангажираност е условие или предпоставка за по-високи постижения, удовлетворение и по-добре структурирана учебна среда. Когнитивната ангажираност на учениците е свързана с активно участие в различни учебни дейности, в които се стимулират различни когнитивни процеси (внимание, възприятия, памет, мисловни процеси) и като цяло, се стимулира способността за учене. Когнитивната ангажираност предполага овладяване на система от знания и умения, регламентирани в нормативни документи на образователната политика. Но формирането на компетентности като образователна цел е съвкупност и от нагласи, което поставя необходимостта от внимателно анализиране и на емоционалната ангажираност на обучаемите, а именно – какви нагласи и емоции провокира ученето, дали те имат позитивен характер, или предизвикват апатия и негативни емоции. L Halverson и C.Graham (Halverson & Graham 2019) посочват когнитивната ангажираност и емоционалната ангажираност като компоненти на учебната среда. В понятието „когнитивна ангажираност“ авторите включват внимание, усилие и постоянство, време за задача, използване на когнитивна и метакогнитивна стратегия, усвояване и любопитство, а в понятието „емоционална ангажираност“ включват интерес, щастие, увереност и липса на скука, разочарование и безпокойство.

Резултати

Въз основа на направения кратък теоретичен анализ на научни изследвания върху компонентите на учебната среда и нейната роля върху процеса учене може да се посочи, че планирането и организирането на учебна среда е изключително важна част от ролята на съвременния учител. Създаването на пространствено-предметния компонент на учебната среда е първото условие, което е необходимо за стимулиране на интереса и мотивацията за учене на учениците. Независимо от водещата теория за учене, която учителят споделя

ля, изграждането на предметното пространство във и извън сградата на образователната институция ангажира вниманието на учениците и стимулира любопитството им в учебните часове и е предпоставка за смислени дейности в свободното време на учениците между различните форми на обучение. Добрите практики показват, че организацията на общите пространства в училище (коридори, фойета и др.) с колекции от природни материали, библиотечни кътове, тихи места за разговори и др. ангажира вниманието на учениците в полезни занимания и осигурява превенция срещу негативни поведенчески прояви. Препоръчително е използване на леки мебели в класната стая (маси и столове за учениците), които да позволяват различна подредба в зависимост от избрания подход в обучението. Гъвкава учебна среда е тази, която може да се променя по начин, който да бъде удобен, подходящ за процеса учене. Ако при фронтални методи на обучение е удобна класната стая с подредени маси и столове в колони и редици, то при прилагане на интерактивни методи на обучение е необходимо масите и столовете да бъдат подредени в групи, така че учениците удобно да взаимодействат в малка група – да дискутират, да провеждат опити и др.

Активността на обучаемите в учебната среда, дейностите, в които участват обучаемите, както и взаимоотношенията с другите са включени в характеристиките на учебната среда. В тази част от планирането и организирането на учебната среда може да обособим три компонента: когнитивен, емоционален и социален. Когнитивният компонент се отнася до участието на когнитивните процеси и способността за учене на обучаемите, овладяване на знания и умения, предвидени в нормативни документи за съответен учебен предмет и възраст на учениците. Емоционалният компонент включва интереса, любознателността и емоциите (позитивни или негативни), които съпътстват ученето. Социалният компонент включва взаимодействията, в които влиза обучаемият по време на ученето – интеракциите имат важно участие в развитието на личността на ученика.

Дискусия

Учебната среда е комплекс от отделни компоненти, всеки от които е значим за успешното учене. Има взаимосвързаност между компонентите на учебната среда – липсата или недостигът в някой от посочените компоненти се отразяват върху резултата от ученето, като цяло. По-горе се посочи ролята на пространствено-предметния компонент като предпоставка, условие за функциониране на учебната среда. Трябва да се отбележи, че има случаи, при които този компонент съществува, но не се използва в процеса на обучение. Оборудваният STEM център не означава автоматично прилагане на STEM подхода в обучението. Необходими са подготовка на учителите за практическото приложение на STEM подхода в обучението, промяна в провеждането

на традиционния урок и замяната му с нови форми на обучение, в които интегрирането на ключови компетентности заема централно място. Тази промяна ще доведе до преосмисляне на учебното съдържание в отделните учебни предмети и възможностите за тяхното интегриране.

Към дискусийните въпроси, свързани с планирането и организирането на иновативна, позитивна, мотивираща и приобщаваща учебна среда, може да се добави необходимостта от нов вид методическа и учебна литература, която да бъде в помощ на учители и ученици. Ново поколение методическа и учебна литература, която да подпомага ученето на ученици с различни образователни потребности, с различни стилове на учене, с различна мотивация и да подкрепя учителите в ролята им на фасилитатори. Разнообразието от организационни форми, които позволяват ученето да се провежда извън класната стая, стимулира ангажираността, активността, участието на учениците. В тази посока може да се отбележи, че в търсенето на иновативни форми и методи на обучение е добре да се познава опитът от миналото, за да се надградят ценните идеи от педагогическото наследство със съвременни педагогически решения.

Изводи

Организацията на пространството в учебната среда разкрива вида учебни дейности, които се случват в класната стая, в образователната институция. Пространственият компонент в учебната среда има все още неизползвани възможности в българското училище. Учебна среда, която е богата на дидактични и природни ресурси, която предлага активност на учениците в разнообразни дейности и позитивна подкрепа, дава гаранция за приобщаваща, позитивна, мотивираща учебна среда, която осигурява качествено образование на всяко дете и ученик. Търсенето на нови възможности за прилагане на емоционално и социално учене, STEM подход, проектно базирано обучение, „обърната класна стая“ и др. подходи, които стимулират не само знания, умения, но и формират активност и позитивни нагласи към ученето, са пътят за усъвършенстване на различните компоненти на учебната среда и гаранция за повече успехи в процеса учене на обучаемите.

БЕЛЕЖКИ

1. СТРАТЕГИЧЕСКАТА РАМКА ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО, ОБУЧЕНИЕТО И УЧЕНЕТО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (2021 – 2030), МОН, <https://web.mon.bg/bg/143> [посетено на 10.04.2024].
2. НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА „ОСИГУРЯВАНЕ НА СЪВРЕМЕННА, СИГУРНА И ДОСТЪПНА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА“, МОН, <https://web.mon.bg/bg/101110> [посетено на 10.04.2024].

3. BLACKMORE, J. & all. 2011. Innovative learning environments research study. https://www.deakin.edu.au/_data/assets/pdf_file/0003/365196/innovative-learning-spaces-final-report.pdf [viewed 16.05.2024]

ЛИТЕРАТУРА

- АНГЕЛОВА, С., 2022. Дигитално учене и неформално образование в свързаността си за изграждане на приобщаваща учебна среда. *Педагогика*, № 9, стр. 1121 – 1132.
- КОЖУХАРОВА, Г., 2015. Мениджмънт на образователната среда за развитие на креативността и творчеството. *Педагогически форум*, № 3, стр. 49 – 54.
- ПЕТРОВА, Д., 2018. *Подходи и отношение към ученето в образователна среда*. София: Св. Кл. Охридски.
- РАДЕВ, Пл., 1992. *Основи на училищната дидактика*. Пловдив.
- ШАРЛАНОВА, В., 2018. Позитивна учебна среда, *Педагогика*, № 6, стр. 775 – 784.
- ШИВАЧЕВА, В., 2011. Личностноориентираното взаимодействие между учителя и учениците като условие за мотивираща учебна среда. *Управление и образование*, Т. VII, № 4, стр. 242 – 246.
- ЯНКУЛОВА, Й., 2023. Концептуална основа и съвременни интерпретации на подходите към ученето в образователен контекст. *Библиотека „Диоген“*, Т. 31, № 1, стр. 60 – 78.
- GUNEY, A. & Al, S. 2012. Effective learning environments in relation to different learning theories. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, vol. 46, pp. 2334 – 2338 [viewed 15.05.2024]. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.05.480>.
- HALVERSON, L.R. & GRAHAM, C.R., 2019. Learner engagement in blended learning environments: A conceptual framework. *Online Learning*, vol. 23, no. 2, pp. 145 – 178 [viewed 15.05.2024]. Available from: [doi:10.24059/olj.v23i2.1481](https://doi.org/10.24059/olj.v23i2.1481).
- PAGE, A., & DAVIS, A. 2016. The Alignment of Innovative Learning Environments and Inclusive Education: How Effective is the New Learning Environment in Meeting the Needs of Special Education Learners?. *Teachers' Work*, vol. 13, no. 2, pp. 81 – 98 [viewed 15.05.2024]. Available from: <https://doi.org/10.24135/teacherswork.v13i2.79>.
- SCHRITTESSER, I.; GERHARTZ-REITER, S. & PASEKA, A. 2014. Innovative Learning Environments: About Traditional and New Patterns of Learning. *European Educational Research Journal*, vol. 13, no 2, pp. 143 – 154 [viewed 15.05.2024]. Available from: <https://doi.org/10.2304/eeerj.2014.13.2.143>.

REFERENCES

- ANGELOVA, S., 2022. Digital learning and non-formal education in their connection to build an inclusive learning environment. *Pedagogika-Pedagogy*, vol. 94, no. 9, pp. 1121 – 1132, ISSN 1314-8540.
- GUNEY, A. & AI, S. 2012. Effective learning environments in relation to different learning theories. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, vol. 46, pp. 2334 – 2338 [viewed 15.05.2024]. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.05.480>.
- HALVERSON, L.R. & GRAHAM, C.R., 2019. Learner engagement in blended learning environments: A conceptual framework. *Online Learning*, vol. 23, no. 2, pp. 145 – 178 [viewed 15.05.2024]. Available from: [doi:10.24059/olj.v23i2.1481](https://doi.org/10.24059/olj.v23i2.1481).
- KOZHUHAROVA, G., 2015. Management of the educational environment for the development of creativity and creativity. *Pedagogicheski forum*, no. 3, pp. 49 – 54, ISSN 1314-7986.
- PAGE, A., & DAVIS, A., 2016. The Alignment of Innovative Learning Environments and Inclusive Education: How Effective is the New Learning Environment in Meeting the Needs of Special Education Learners?. *Teachers' Work*, vol. 13, no. 2, pp. 81 – 98 [viewed 15.05.2024]. Available from: <https://doi.org/10.24135/teacherswork.v13i2.79>.
- PETROVA, D., 2018. *Approaches and attitudes to learning in an educational setting*. Sofia: Sv. Kl. Ohridski. ISSN 2534-935X.
- RADEV, Pl., 1992. *Basics of school didactics*. Plovdiv.
- SCHRITTESSER, I.; GERHARTZ-REITER, S. & PASEKA, A., 2014. Innovative Learning Environments: About Traditional and New Patterns of Learning. *European Educational Research Journal*, vol. 13, no 2, pp. 143 – 154 [viewed 15.05.2024]. Available from: <https://doi.org/10.2304/eerj.2014.13.2.143>.
- SHARLANOVA, V., 2018. Positive learning environment, *Pedagogika-Pedagogy*, vol. 90, no. 6, pp. 775 – 784, ISSN 1314-8540.
- SHIVACHEVA, V., 2011. Person-oriented interaction between the teacher and students as a condition for a motivating learning environment. *Upravlenie i obrazovanie* . vol. 7, no. 4, pp. 242 – 246, ISSN 13126121.
- YANKULOVA, Y., 2023. Conceptual basis and contemporary interpretations of approaches to learning in educational contexts. *Biblioteka "Diogen"*, vol. 31, no.1, pp. 60 – 78. ISSN 2367-9549.

COMPONENTS OF THE LEARNING ENVIRONMENT AND THEIR INFLUENCE ON THE STUDENTS' LEARNING PROCESS

Abstract. The present study is devoted to a traditional question in psychological-pedagogical theory and practice – how to stimulate the learning process of students? We look for the answers in the conditions created by the learning environment. The learning environment is a prerequisite for the quality of the learning process. The purpose of the study is to analyze the components of the learning environment and its role in the quality of the educational process. In order to optimally use the opportunities of the learning environment, with which it supports the learning process of the students, we refer to learning theories, methodological studies and guidelines contained in strategic and normative documents that define educational policy. At the core of our position is the assertion that the learning environment is a whole, a collection of different components. The presence of deficits in some of these components affects the results of the learning process. We discuss problematic issues and challenges related to individual components in the learning environment. We offer ideas for improving the learning environment so that it becomes inclusive, positive, motivating for all children and students.

Keywords: learning; approaches to learning; learning environment; inclusive learning environment; students

✉ **Dr. Evgeniya Topolska, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-6878-4345

New Bulgarian University

Sofia, Bulgaria

E-mail: etopolska@nbu.bg